

KLARINET

ZÁKLADNÍ PŘEHLED PEDAGOGICKÝCH TÉMAT

(materiál určený zejména začínajícím učitelům základních uměleckých škol)

Autor: MgA. Zdeněk Seidl

Duben 2013

Předpoklady pro hru na nástroj:

Obecné:

- rytmické předpoklady
- sluch schopný dalšího vývoje
- schopnost se soustředit
- schopnost opakovat jednoduchý hudební model
- trpělivost a píle (ta se však může projevit až postupně)

Speciální pro nástroj:

- fyzická vyspělost
- pravidelně rostlé zuby (zásadní překážkou by byl tzv. spodní předkus)
- pohyblivost prstů (projevuje se již při hře na přípravný nástroj)
- schopnost zakrýt bříšky prstů otevřené klapky
- délka malíčků

Co je důležité na počátku výuky:

- opatřit žákovi vyhovující nástroj (snažit se předběhnout rodiče a tento krok aktivně ovlivnit, vybrat nástroj s lehkým ozevem, slušným laděním a perfektním krytím; **zásada – „když neposlouchá nástroj učitele, jak to může zvládnout nezkušený začátečník?!“**)
- zatím co nástroj pro začátky nemusí být nutně „značkový“, hubičku (či hlavičku) bych opatřil ze široké škály modelů zn. Selmer, Vandoren, Zinner, Morgan apod. Totéž se týká výběru plátků (Vandoren, Gonzales...)

Jaké postupy lze využít při výuce:

- prakticky nezastupitelným se zde jeví **osobní názorný příklad učitele**, který začíná představením nástroje (sestavení a nezbytná péče o nástroj, zvláště v zimním období je zásadní volba a používání vytěráku, protože je větší pravděpodobnost náchylnosti k prasknutí nástroje),
hra se odvíjí od správného stabilního postoje – mírné nakročení jednou nohou dopředu a rozkročení obou nohou, následuje umístění hubičky na spodní zuby přes mírně ohrnutý ret a přiložení vrchních zubů na hubičku, nádech, při kterém se nafoukne břicho (nadechujeme se s hubičkou v ústech - v oblasti koutků), následuje zpevnění mimického svalstva okolo hubičky (koutky se přirozeně zpevní při mírném úsměvu) a poté vyslovení hlásky „tá“ (jazyk se jemně odrazí od plátku, který zde supluje vrchní patro dutiny ústní). Zásadní podmínkou je nezavření krku, aby natlakovaný vzduchový sloupec mohl volně proudit do nástroje. Velmi zde pomůže, že před prací jazyku si představím v krku hlásku „ho“, při které je krk maximálně otevřen. Nástroj, který držíme na palci pravé ruky by měl s tělem svírat úhel přibližně 45°. Někteří klarinetisté drží nástroj k tělu blíže, někteří mají nástroj naopak více zdvihnutý. Rozhodující je zde samozřejmě výsledek a to, aby hrudní koš nebyl nikterak omezován. Jako první tón se jeví nejvýhodněji „e1“, při kterém je nástroj téměř otevřen (neklade tedy přílišný odpor k lehkému ozevu), ale zároveň už máme k palci a ústům vytvořen další stabilizační bod prostřednictvím ukazováčku levé ruky.
Naprosto nezastupitelným faktorem se jeví to, že žák slyší od učitele to, jak by měl vypadat tembr klarinetu.

Jaké nejčastější chyby děláme:

- nejsme důslední při hlídání všech faktorů, které jsem popsal
- žák nezaujal správný postoj
- při nádechu nebyla vyklenuta bránice do dutiny břišní (nadechli jsme se pouze nahoru – zvedla se ramena, ale nenafouklo se břicho)
- před nasazením nemáme otevřený krk
- při hraní máme nafouknuté tváře
- uchází nám vzduch okolo hubičky
- nekontrolovali jsme ošetření a uložení nástroje v závěru vyučovací hodiny

Nástrojová – oborová didaktika

Jaké způsoby výuky můžeme zvolit:

- již naznačený osobní názorný příklad
- volba modelové ukázky
- kombinace
- postupné seznámení s ukázkami nahrávek významných interpretů

Tradiční i nové přístupy:

- výuka pomocí odborné literatury – klarinetových škol (Stanislav Krtička: Velká dvoudílná škola a Lidová škola pro klarinet, Jiří Kratochvíl: Škola hry na klarinet, Antonín Doležal: Elementární škola hry na klarinet, Bedřich Zákostelecký: Škola hry na klarinet – 1.a 2. díl). Tato škála domácích autorů se jeví jako dostatečná; **Jiří Kratochvíl** volí středně rychlý postup, hudebně vychází z lidových písní a hudby českých i světových skladatelů od baroka po 20.století. Výhody: dostatek literatury pro dua a tria, reálná náročnost. Nevýhody: škola začíná na tónu „g1“, který umožňuje nejlépe ozev, ale nástroj je pro začátečníka držením málo stabilní; **Antonín Doležal** postupuje také středně rychle, ale začíná na tónu „e1“ (o výhodnosti této volby bylo pojednáno výše), volí poněkud rychlejší postup zvl. v případě studia stupnic. Škola obsahuje dostatečný počet etud klarinetistů minulých století; **Bedřich Zákostelecký** začíná tvorbu tónu také na notě „e1“, škola obsahuje navíc velký počet drobných cvičení na nácvik jednotlivých prstových spojení. Jako příloha nechybí přednesové album, titul je navíc běžně přístupný v obchodní síti.
- hledání nových postupů může být dnes příznivě ovlivněno především přístupností četných příspěvků na internetu a prostřednictvím internetových obchodů. Já bych zde rád zmínil, že dnes máme možnost opatřit hubičky všem žákům ochrannými

samolepkami, které ochraňují nejen samotnou hubičku, ale i zuby interpreta a navíc umožňují stabilizovat hubičku v ústech (především pro začátečníky je to obrovský přínos).

Výběr etud a přednesových skladeb:

- zmíněné klarinetové školy je potřeba doplňovat výběrem etud; pro ZUŠ se jeví jako nepostradatelná **Elementarschule für Klarinette Friedricha Demnitze** (svojí strukturou se opravdu jedná spíše o sešit etud), dále se jako optimální jeví **Výběry etud Ludvika Kurkiewitze**. 1. díl lze kombinovat s Demnitzem, v závěru je navíc opatřen kvalitními duety 2., 3., a 4. díl bohatě obsáhne technickou problematiku pro zbytek studia na ZUŠ, navíc jsou i vhodné pro případné další studium na konzervatoři.
- při výběru přednesových skladeb je nepochybně potřeba přihlídnout k celkové vyspělosti interpreta. Začínat můžeme národními písněmi a pokračovat např. Albem snadných přednesových skladeb Jiřího Kratochvíla, snadnými skladbami v úpravě s klavírem ve zmíněných klarinetových školách.
- s postupným vyspíváním interpreta je možné sáhnout k celé řadě děl českých autorů: koncertům Václava Tučka, Jana Evangelisty Antonína Koželuha, Leopolda Koželuha, Jana Křtitele Vaňhala, Františka Antonína Rösslera-Rosettiho, Františka V. Kramáře, Jana Václava a Karla Stamice; Selance Zdeňka Fibicha nebo Zbojnické sonatině Oldřicha Flosmana. Vrcholem je Sonatina Bohuslava Martinů.
- světová literatura nabízí především klarinetové dílo Carla Marii von Webera, sonáty Francise Poulenca, C. Saint-Saense....Jedná se však o díla interpretačně velmi náročná. Velmi vděčnou skladbou s pohledu interpretační náročnosti a posluchačské vděčnosti se jeví Petit Concert Dariuse Milhauda.

Výrazové prostředky hry:

- nejmocnějším výrazovým prostředkem hry dechaře je určitě tónová kultura a způsob nasazení tónu. Kvalita těchto disciplin je přímo úměrná času, který jim musí dechař věnovat po celý muzikantský život
- obrovských efektů můžeme dosáhnout nabídkou široké dynamické škály. V případě začátečníků však šetřeme fortem v přefuku; **platí zásada: „forte musí končit tam, kde končí kultura tónu“!**
- glissando, vibrato, flattery, slapy a další výrazové prostředky se učme až po zvládnutí klasických postupů
- „třešničkou na dortu“ je pak vlastní muzikantské cítění interpreta

Jak motivovat žáky:

- nejmocnějším prostředkem je již zmíněný osobní příklad pedagoga
- poslech významných klarinetových interpretů
- předvést širokou škálu žánrů, v nichž se může klarinet uplatnit
- umožňovat postupně interní a veřejná vystoupení
- zapojovat žáka do týmové práce (kom. ansámby, orchestry)
- vhodným typům umožnit účast na soutěžích
- poslouchat a učit se i od jiných nástrojů

Kde najdeme další informace

Používané metodiky hry:

- Jiří Kratochvíl: Praktická metodika hry na klarinet (3 díly)
- Antonín Doležal: Klarinetový tón a jeho vývoj
- Antonín Doležal: Metodický postup výuky hry na klarinet

Možnosti dalšího vzdělávání pedagogů:

- vzdělávání v rámci NIDV (pořádal jsem seminář pro učitele ZUŠ na téma: „Příprava žáka na talentové zkoušky na konzervatoř“)
- speciální kurzy na konzervatořích a akademiích
- mistrovské kurzy významných interpretů
- návštěva a poslech na významných celostátních a mezinárodních soutěžích
- studium literatury, poslech medií a živých produkcí

Jakých soutěží se můžeme se žáky zúčastnit:

- *celostátní* - soutěže vypsane MŠMT ČR pro ZUŠ (zvláště u individuálních oborů doporučuji, aby bylo žákovi umožněno soutěžit již od školních kol; pódiová praxe je nezastupitelná a nedá se nijak nasimulovat); Concerto Bohemia (ansámby), Celostátní interpretační soutěž komorní hry Vidnava.
- *mezinárodní* – Concertino Praga, Pro Bohemia Ostrava, Mezinárodní soutěž dechových nástrojů Wrocław, Czech Clarinet Art Hořice, Mezinárodní soutěž dechových nástrojů Markneukirchen, Mezinárodní klarinetová soutěž Carlino (Itálie).